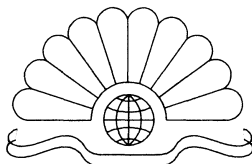

Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України
Київська гімназія східних мов № 1–
Асоційована школа ЮНЕСКО

**Україна, українська мова –
світ ХХІ століття у діалозі
культурно-мовних, морально-
громадянських цінностей
особистості та педагогічних систем**

*Дванадцята Всеукраїнська науково-практична
конференція
(25 жовтня 2019 року, м. Київ)*

Київ–2019

УДК 316.722:81'271+(008:17.026)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Васьківська Г. О., *д-р пед. наук, проф.*; **Косянчук С. В.**, *канд. пед. наук*;
Кизенко В. І., *канд. пед. наук*; **Проскура О. І.**;
Савченко М. П.; **Масловська Л. Г.**;
Павлова Л. М., *методист, коорд. досл.-експ. роботи*
в Київській гімназії східних мов № 1.

Україна, українська мова – світ ХХІ століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем : ел. зб. статей за матеріалами Дванадцятій Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовт. 2019 р. / [за наук. ред. Г. О. Васьківської]. Київ : Педагогічна думка, 2019. 588 с. (Серія: Дидактика: теорія і практика).

ISBN 978-966-644-487-8

УДК 316.722:81'271+(008:17.026)

До збірника увійшли матеріали Дванадцятій Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна, українська мова – світ ХХІ століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем». Основна тематика представлених доповідей відповідає напрямам роботи конференції: «Розвиток культурно-мовних та морально-громадянських цінностей особистості у діалозі педагогічних систем сучасності», «Розвиток культурно-мовних цінностей особистості у педагогічних системах іншомовної освіти, у міжкультурній комунікації», «Етнонаціональні цінності у діалозі української, східних та англословянських культур народів в інноваційних та традиційних педагогічних практиках», «Демократичний культурно-освітній простір як умова засвоєння культурно-мовних та морально-громадянських цінностей особистості громадян-патріотів України».

Для науковців, аспірантів, магістрантів, викладачів і студентів вищих закладів освіти, педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, усіх тих, хто причетний до освітньої галузі.

*За достовірність фактів, прізвищ, наведених дат, найменувань,
цифрових даних відповідальність несуть автори публікацій.*

ISBN 978-966-644-487-8

© Педагогічна думка, 2019.

© Автори матеріалів, 2019.

З М І С Т

Ахмад О. Р. Розвиток громадянської компетентності учнів на уроках арабської мови	8
Бакуліна Н. В. Культуровідповідна парадигма єврейського світогляду й освіти	16
Барановська О. В. Педагогічні технології філологічного спрямування в профільному навчанні як основа формування морально-громадянських цінностей особистості	23
Безрук К. О. Організація роботи з батьками учнів з питань науково-методичної проблеми «Життєтворчі засади духовного і морального розвитку особистості у контексті сучасних викликів»	31
Бондаренко Н. В. Культуромовний розвиток особистості: співдослідження науковців і педагогів-практиків	38
Борисенко Г. О. Розвиток загальнолюдських цінностей учнів як регулятора поведінки особистості	46
Вантух Т. М. Шляхи формування моральних цінностей ліцеїстів	54
Васьківська Г. О. Дидактичні аспекти розвитку морально-громадянських цінностей здобувачів освіти	61
Васьківська О. Є. Культура діалогічного спілкування як чинник розвитку толерантності у здобувачів освіти	66
Величко О. М. Розвиток морально-громадянських цінностей у системі роботи гуртка «Мистецтво нашого народу»	72
Виклюк С. Г. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів як основи якісного комунікування	81
Гейко С. М. Проблеми формування соціокультурних цінностей сучасної молоді в Україні	87
Dicheskul V. M., Kalko V. O. A communicative constructivist approach to intercultural communication (English language a means of cross-cultural communication)	95
Джигора Н. О. Формування в учнів індивідуального стилю навчання турецької мови з використанням «мовного портфеля» для комунікативної компетентності	101

Васьківська Олена Євгенівна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики
факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету,
м. Київ*

КУЛЬТУРА ДІАЛОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У статті окреслено актуальність розвитку діалогічного мовлення для становлення особистості. Здійснено історичний ракурс проблем діалогу. Проаналізовано важливість діалогічного спілкування для розвитку толерантності у здобувачів освіти. Автор наголошує на необхідності розвитку діалогічних умінь для повноцінної комунікації у сучасному глобалізованому світі.

Ключові слова: діалог; діалогічне мовлення; толерантність; здобувачі освіти.

Процеси глобалізації суспільств, інтеграції науки, економіки, модернізація освітньої галузі детермінують комунікативну парадигму, за якої формуються особистісні якості, розвиваються індивідуальні особливості, виховуються ціннісні орієнтації молодшої людини. Дослідники зазначають, що «нині комунікація перестає бути серією послідовних актів, а переходить у стан, коли всі учасники комунікації одночасно знаходяться в кількох комунікативних сферах, пов'язаних або не пов'язаних між собою. У сучасному суспільстві комунікативна взаємодія посідає пріоритетне місце поряд з діями, орієнтованими на досягнення мети. Усі соціальні процеси відбуваються у відповідно проінтерпретованій культурно-комунікативній сфері» [3, с. 16].

Людина новітньої доби має володіти не лише знаннями, вміннями, навичками, а й бути компетентною у сфері ведення перемовин, налагодження діалогу культур тощо. Діалог, будучи основною формою соціальної комунікації, створює необхідні умови для вироблення в студентів уміння самостійно мислити, чітко висловлювати свою думку, відстоювати власні переконання, доводити свою позицію.

Діалогічні уміння є чинником розвитку сукупності різних видів знань, умінь і навичок, що взаємовпливають один на одного. Це є своєрідною особистісною системою, динамічним новоутворенням, яке створює оптимальні можливості для успішної практичної діяльності людини XXI століття.

Проблеми діалогу, діалогічного спілкування залишаються актуальними з часів Античності «розмовляти і випробовувати, обговорювати і радити, запитувати і відповідати, сумніватися і поринати в сумнів, настановлювати і спростовувати – істинно сократівські дієслова, що відображають напрям і зміст філософування цієї людини [7, с. 62]». Сократівські дієслова й донині залишаються актуальними, вибудовуванні ним за методом іронії: «На початку бесіди він [Сократ] вдавав, що нічого не знає, і просив просвітити його. Однак потім за допомогою послідовних запитань він змушував співрозмовника сумніватися в істинності знань останнього, а потім розвивав власний погляд на суть проблеми [8, с. 27]». Діалоги Сократа, насправді, не іронія заради іронії і не в'їдливий жарт, бо філософ у такий спосіб спонукає співрозмовника до діалогу, возвеличуючи його, підкреслюючи повагу.

Вивчаючи діалог як міжособистісний зв'язок (на прикладі діалогів Платона та Абельяра), Ю. Крутій констатує, що в подальшому розвитку (період Середньовіччя) глибокий сутнісний діалог трансформується в знеособленішу форму його – диспут, який існує в структурі сучасного навчання. «За внутрішньою структурою традиція діалогу в Середньовіччі, – пише автор, – відрізнялася від античної тим, що діалогові не були притаманні пошуки істини за допомогою діалектики, а викладання істини подавалося в авторитарній формі або в умовній формі запитань та відповідей авторитарно-дидактичного викладу християнської доктрини. Провідними рисами середньовічної діалогічності є: поляризація знання на сакральне і світське; розподіл функціональних ролей учасників діалогу за схемою «захисник абсолютної істини опонент, який сумнівається у цій істині або і заперечує її» [5, с. 153–154]».

Отже, діалог став інструментом пізнання себе, природи речей, науки, інших людей. Особливо це є важливим у контексті гуманістичної освітньої парадигми, для якої характерна діалогічна комунікативна культура, що залежить від діалогічної компетентності. Словом, діалог переріс себе як форма і метод навчання, ставши, завдяки сучасній комп'ютерній техніці, технологією пізнання і

здобуття знання, творення себе як особистості. С. Архипова так говорить про діалогічне спілкування: «то воно більш вільне і багатозначне <...> Ефект співрозуміння передбачає певну культуру діалогічного спілкування, а її відсутність приводить лише до непотрібної суперечки [1, с. 133]. Ю. Кузнецов розглядає сучасну культуру як діалогічну, зазначаючи, що «діалог сприяє з'ясуванню різних поглядів на мету виховання і формує критичну настанову – пошук власної відповіді на поставлене запитання [6, с. 61].

Сьогодні чітко показує, що у суспільстві відчувається брак толерантності та взаєморозуміння, а також змоги вести конструктивний діалог і чути одне одного. Тож особливу увагу слід заділяти формуванню нової толерантної і готової до діалогу особистості. Значний потенціал несе освіта, яка створює умови для інтелектуально-творчого розвитку і водночас виховує людину, яка вміє вправно говорити, творчо мислити, здатна виразити себе і зрозуміти співрозмовника. В умовах глобальної комунікації освіта актуалізує толерантність, а з іншого боку, забезпечує інтеграцію особистості у систему світової культури. У цьому контексті особливої уваги потребують етичні проблеми як культури, так і мови, як мислення, так і спілкування. Словом, питання толерантності складають концептуальну філософську проблему – світ спілкування в його розмаїтті, єдність спілкування й розуміння як дороговказ розвитку людства у ХХІ столітті. Сучасна освіта «має формувати освічену й творчу особистість, котра вміє використовувати здобуті знання в професійних ситуаціях, розуміє, що вдосконалення культури спілкування (особливо – за умов полікультурного суспільства та з огляду на діалог культур) задіює процеси самопізнання, збуджує самоактуалізацію, спрямовує самореалізацію в русло інтеграції, викликані новітнім інтелектуально-освітнім і науково-технологічним середовищем [2, с. 32]».

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» «толерантність» (від лат. *tolerantia* – терпіння) визначається як, по-перше, здатність організму переносити несприятливий вплив певних чинників, по-друге, як поблажливість, терпимість до чіїхось думок, поглядів, вірувань тощо. Толерантність людей є запорукою миру і злагоди у суспільстві.

У міжнародній практиці толерантність є необхідною умовою спілкування людей різних культурних, етнічних і міжконфесійних груп. Толерантність, як зазначається в Декларації принципів толе-

рантності, прийнятій генеральною Конференцією ЮНЕСКО 1995 р., означає повагу, сприйняття і розуміння різноманіття культур, форм самовираження і самовиявлення людської особистості.

Толерантність – поблажливість, терпимість. Протилежне – нетерпимість (інтолерантність), що проявляється у виключній егоцентричності, зверхності і надмірності. Можна, наприклад, відчувати гордість за свої переконання, погляди, знання, за свою країну, а можна вдаватися до виключної егоцентричності – тільки мої переконання, погляди і знання надвартісні, усе решта – не має значення.

Інтолерантність – це не лише неприйняття чужих думок, поглядів і переконань, але й несприйняття інших людей тільки тому, що вони інші (за національністю, за світобаченням, за релігією і т.ін.). Серед форм прояву нетерпимості є й звичайна неввічливість, брутальність і зневага, зумисне приниження людської гідності. Ми розглядаємо толерантність як соціально зумовлену якість особистості і потребу, а ще – як необхідність і цінність, дотичну до любові, співмірну з сумлінням. Потреби і мотиви, цілі і цінності, психологічні установки є основними детермінантами толерантності. Тож від якості перших залежить прояв останньої.

Кожній людині як феноменові, кожній особистості притаманно бути толерантною і водночас здатною на інтолерантну поведінку в ситуаціях, що викликають крайні негативні емоції. Саме тому головними завдання педагогіки толерантності є навчання і виховання терпимості, самоконтролю і вміння залагоджувати проблемні ситуації. Тож найпріоритетніше в толерантності – прийняття цінності іншої людини, яка має бути метою, а не засобом. Основою толерантності є відкритість, особиста свобода і цінування прав і свобод людини.

Для того щоб педагогіка толерантності запрацювала, педагогові треба створити позитивну ауру навколо себе, працювати в атмосфері взаєморозуміння та поваги. Педагог як зразок для наслідування повинен уміти тонко і делікатно розв'язувати конфліктні ситуації, мислити критично, сприймати інші думки. Водночас викладач має чітко висловлювати та відстоювати свою точку зору, не піддаватися агресії. Розвиток толерантності неможливий в умовах авторитарного спілкування «викладач – студент», нав'язування своїх поглядів і міркувань, маніпулювання. Тож однією з умов розвитку толерантності є певна демократизація освітнього процесу і

дружнє спілкування «викладач – студент». В основі педагогічної діяльності педагога має бути живе спілкування та взаєморозуміння. Педагог має сформувати в здобувачів освіти високий рівень культури спілкування, навчити цивілізованому діалогу, здатності відстоювати свою позицію і приймати переконливі докази іншої сторони. Адже діалог є фундаментом толерантності, а в його основі лежить діалогічна єдність: вираження думок та їх сприйняття, реакція на них. «Без розвитку мови і мовлення <...> неможливо вільно функціонувати у глобалізованому соціокультурному середовищі. Хочеш бути активнішим, аби не опинитися на узбіччі життя, – навчайся як цього досягти. Хочеш довести свою спроможність – умій застосовувати знання на практиці <...> навчайся розуміти, усвідомлювати, оцінювати й цінувати. Виокремлюй смисли в усьому і все піддавай критичному аналізу» [4, с. 134].

Отже, діалог, будучи основною формою соціальної комунікації, створює необхідні умови для вироблення в людей уміння самостійно мислити, чітко висловлювати свою думку, відстоювати власні переконання, доводити свою позицію. Діалогічні взаємини є універсальними. Вони проходять крізь людське мислення, стосунки, пронизують життя людини. Проблема діалогу у той чи інший спосіб є актуальною у різних культурах на всіх етапах людського розвитку. Вступають у діалог, спілкуються між собою люди, що мають наміри досягти певних цілей. Від їхніх намірів залежить яким буде діалог – чи це буде мирна бесіда, чи суперечка, чи гостра полеміка.

Список використаних джерел

1. Архипова С. Діалогові технології навчання, як засіб підготовки до неперервної освіти. *Матеріали Перших Міжнародних Драгомановських читань*. 30 верес. – 2 жовт. 2003 р. / [укл. Г. І. Волинка, В. П. Сергієнко, Л. Л. Макаренко. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. Вип. 3. С. 132–137.
2. Васьківська Г. О. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2016. Вип. 1(303). Т. 1. С. 33–38.
3. Васьківська Г. О., Косянчук С. В. Риторичні уміння учнів старшої школи у контексті ціннісно-сміслової сфери. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 8. С. 14–19.

4. Косянчук С. В. Формування ціннісно-сміслових орієнтацій старшокласників в умовах особистісно-орієнтованого навчання. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : зб. наук. праць / Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне : РДГУ, 2014. Вип. 8(51). С. 132–136.

5. Крутій Ю. Діалог як міжособистісний зв'язок (на прикладі діалогів Платона та Абеяра). *Проблеми гуманітарних наук*. Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2013. Вип. 31. С. 148–158.

6. Кузнецов Ю. Б. Філософія підручника. *Педагогічна і психологічна науки в Україні* : зб. наук. праць до 15-річчя АПН України. У 5-ти т. Київ : Пед. думка, 2007. Т. 2: Дидактика, методика, інформаційні технології. С. 58–66.

7. Нерсеянц В. С. *Сократ*. Москва : Наука, 1977. 150 с.

8. Шестаков В. П. *История эстетических учений* : учеб. пособие. Москва : Кн. дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 408 с.